

АВТОБІОГРАФІЯ

Мій батько Семен та мати Оксана повмирили та ще мої сестри — Марія (старша від мене на два роки) та Параска й мої братики — Юрко та Володимир. Від мачухи живуть тепер чотири сестри та один брат. Моя жінка, Ольга з Гамораків, умерла на початку року 1914 й оставила мені трьох хлопців: Семена, тепер університетського студента, та Кирила й Юрка, гімназистів у Коломиї. Я лишився вдівцем. Це минуле й теперішнє моєї родини в числах.

* * *

Я вже дитиною знав із розмов моїх батьків, що маю йти до школи. Мій батько, як заможний мужик, жив близько з місцевим поміщиком Йосифом Теодоровичем. Це був на свій час гарний чоловік, приятель селян, учасник повстання Гарібальді та польського року 1863. Він і намовив батька давати найстаршого сина до школи. Підставою було те, що хлопець дуже добре «бравси очинашу». З тими «очинашами» був для мене й сестри Марії великий клопіт. Мати по буднях тяжко працювала, і коли ми ввечері пригонили товар¹ з поля, то зараз засипляли, і нас не могли добудитися до вечері, а вже говорити вечірні молитви під проводом матері не було сили нас примусити. І моя бідна мама знайшла на це таку раду. Кожної неділі перед вечором проводила нам сім предовгих

---

¹ Товар, товарина — худоба. (Тут і далі прим. ред.)

молитов, щоб стало до другої неділі. Клячати було тяжко, і по довгих торгах мати дозволила нам брати під коліна кожушанку. По молитвах ми діставали нагороду: або книшників, або букату цукру. На вигоні ми бавилися з дітьми до ночі. Такий був клопіт із Богом, та далеко гірше з чортом. У нас було багато наймитів, старших і менших, і я з ними жив усе в найбільшій дружбі, виносив їм батьків тютюн та все те, що вони просили. Зате розказували багато казок та показували місця, де ночують відьми, опирі, де являлися мерці, а де сиділи правдиві чорти.

— Ти лиш прикинься, що спиш, та чикай так, аж твоя мама буде йти спати, то напевно побачиш, як вона в мисочках лагодит чортам несоленої страви.

Своєю дорогою, я ніколи не міг дочекатися, щоб моя мама йшла спати, бо все скоріше засипляв і не бачив нічого. До своєї матері я мав жаль, що вона опікується такою поганню, і трохи не розумів її побожності, від якої мене так боліли коліна. Та найгірше було, як мій тато спровадив до стодоли киратову молотілку. Тоді в стодолі наплодилася така сила чортів, що вночі прохожі далеко обходили наше подвір'я. Мені, малому, стало так тісно, що я навіть удень не мав місця до забави, бо всюди кишіло від дідьків та відьом.

Врешті, я плакав і зважився мамі сказати, щоб не кормила ночами чортів, бо вже з ляку не можу показатися на двір. Мати розповіла все це батькові, він мене розпитав про все й ганьбив наймитів, що «так дитину страшіють». Я і в сільській школі, як там мене дали на науку, находив багато чортяк, і моя мама

ходила до вчителя та просила, щоби він своїм учням роз'яснив, що в школі ніякої нечистої сили нема.

Вже, може, яких десять літ пізніше ми обидва з Мартовичем їхали до двірця в Залучу, щоби залізницею дібратися до Коломиї, де ми вчилися в гімназії. Нас відвозив Проць, наймит, уже старший. Був вечір, і Мартович, як усе, почав шукати теми до веселої розмови. Процеві розказував, що мій батько, який цілком певно мав приятеля-чорта, дав мені маленького чортика, щоби мені послуговував та помагав учитися та вчителів обдурювати. Цілу дорогу Мартович дуже детально описував Процеві характер, натуру й заняття малого чортика через цілий день і ніч. Весело було з Мартовичем, як усе, та так ми під'їхали до Прута вже ніччю, щоби переїхати брід. Та тут Проць заявив нам рішуче, що як ми обидва перед ним не перехрестимося, і то три рази, то він не поїде у воду. Мартович ревів з радості, і ми мусіли хреститися. То вже всі наші товариші в Коломиї знали на свою радість, як ми переходили Прут.

Із сільської школи в Русові я перейшов до виділової школи в Снятині, який від Русова віддалений 8 кілометрів. Тут уже я почув велику погорду для мене і для всього селянського від учителів.

Тут мене зачали бити, хоч дома мої батьки ніколи мене не били. Скінчивши в Снятині 4-ту виділову, я по феріях поїхав із моїм батьком до Коломийської гімназії здавати вступний іспит. Моя мама потихо, щоби батько не чув, намовляла мене, щоби я не вчився і в цей спосіб вернувся назад додому. Жалую й тепер, що матері не послухав. У великій залі першої

кляси польської гімназії в Коломиї ми, селянські хлопці, зайняли послідню лавку. Товариші наші в лакерованих чобітках глузували з нас та насміхалися. Як же ж учитель німецької мови сказав мені: «Idź, mudiu, świnie paść»¹, то ціла кляса зареготала, а професор натуральної історії — Вайгель бив мене тростиною по руках, тому що я не міг досягнути образка з намальованою гієною, бо образок високо причеплений, а я був ще малий. Потім цей учитель своїм прутом підоймив сорочку, яка спадала верх штанців, і показував клясі пояс мого голого тіла. Кляса ревла з утіхи, я вийшов зараз із кляси й пішов на свою квартиру. Під плотом моєї квартири сиділа сліпа жебрачка — Павлина, вона там жебрала цілий день, а вночі моя господиня приймала її на ніч до кухні, і я лише їй одній розповів свій смуток, і вона, щоб мене розрадити, дала мені з торби яблучка та ще кілька дрібних монет на цукорки.

Вечором вона в кухні розповіла моїй господині, що мене в школі спіткало, і зараз написали до мого батька, щоби приїздив, а батько, як приїхав, то скаржив учителів у директора гімназії, а мені справив панське одіння. Видко, що сукно того одіння не було першого сорту, бо я не міг стерпіти запаху того сукна й дуже високо носив голову. Як я появився переодітий уже в клясі, то ураган насміхів стрів мене, так що я ледве дійшов до послідньої лавки. До того часу й відтоді дотепер я не чув більшого встиду, і здається мені тепер, що я був би іншим чоловіком, якби той стид мене не отруїв.

---

¹ Йди, хаме, свині пасти (пол.).

Від баби Павлини я довідався, що десь коло нас близько мешкає молода швачка, яка ані в Бога не вірує, ані панів не признає, лиш хоче, щоби всі люди були однакові.

Я, дійсно, вислідив мешкання тої страшної швачки, пізнав її й трохи таки боявся: це була п. Павлик, сестра Михайла Павлика, знана зі скандальних процесів у 80 роках минулого століття для австрійського правосуддя.

Мені кілька місяців помагав учитися Іван Плешкан, старший гімназист із сусіднього села. Він дав мені читати Квітчину «Марусю»; тієї «Марусі», крім перших кількох карток, я й дотепер не читав, хоча тоді дістав за непрочитання книжки доброго ляпаса. Аж у 3 клясі перечитав я повість Мирного та Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні». В 2 клясі тато умістив мене на квартирі у якогось Томаша. З своїми господарями я сидів у кухні, а дальші дві кімнати замешкували якісь панночки. Я їм приносив пиво та горілку, а вони давали мені цукорки; а як по піврокові відвідав мене вже згаданий Теодорович, то в цій хвилині забрав мене до свого готелю, а господиню Томашеву дуже ганьбив. Я аж геть пізніше дізнався, що мешкав у таємнім домі розпусти. Та все-таки ті нещасні дівчата були ласкаві на мене, далеко ласкавіші, як усі вчителі.

Ще в нижчій гімназії я ближче зійшовся з Лесем Мартовичем та Львом Бачинським. Мартович був надзвичайно здібний. Вже в 4 клясі гімназії писав поезії проти вчителів і проти Бога, повні злоби й насмішки. Знов Л. Бачинський був спокійніший

і серйозний, і всі його слова докладно відповідали його вчинкам. Він і тепер, як провідник політичної партії, лишився такий самий і належить до найкращих промовців серед галичан.

З ними я, як менше здібний, товаришував і належав до таємного кружка учнів, які збиралися по передмістях, щоби разом читати реферати та складати гроші на нові книжки та часописи. Бібліотека цього кружка складалася з 400 томів, в більшості українських, а то були й польські, й російські. В 4 класі ми за спільні гроші спровадили два величезні томи Гліба Успенського по-російськи. Не знаю, чи хто з моїх товаришів перечитав Успенського, але я через два роки з ним не розлучався і, хоч дуже тяжко було розуміти жаргон його «Растеряевой улицы», то все я його перечитав, і він мав на мене в гімназії найбільший вплив.

Гімназія, крім формального навчання й ворожого відношення до нас, українців-учнів, нічого нам не давала.

Ми усунулися в своє таємне товариство, а як уже трохи підготувалися, то щонеділі й свята виходили читати відчити по читальнях або нові читальні закладати. Наслідком цієї читальняної діяльності було те, що мене разом з багатьома іншими прогнали з Коломийської гімназії, і я вже в 7 класі був у Дрогобичі. Директором цієї гімназії був звісний український діяч 80 років минулого століття Олександр Борковський. Він заходив часто до нас із Мартовичем на квартиру і, бачивши, крім писань Франка і Драгоманова, ще цілу заграничну соціалістичну пресу, дис-

путував із нами, стараючись вибити нам із голови соціалістичні ідеї.

Мати мого товариша з гімназії, п. Тігерманова, розповідала мені багато про Івана Франка. Між іншим говорила, що такої великої голови в Австрії нема, що він міг би вже давно бути міністром, якби не соціалізм, якому він пішов на службу. Тоді Франко перебував із своєю сім'єю в селі Нагуєвичах, під Дрогобичем. Перший раз я його zobачив із великою кобелею під пахою на ринку в Дрогобичі. Кілька днів пізніше я пішов до Нагуєвич і від пастухів довідався, що «Ясьо ловить у потоці рибу». Я з берега запрезентував себе, і він просив мене носити за ним кошіль із рибою. Він вихапував рибу руками без ніяких приладів, а як наловив повний кошіль, то виліз із води, і ми пішли до хати, великої білої хати в дуже гарнім положенню, з просторими господарськими будинками. На вечерю ми тої риби багато з'їли, по вечері він бавив дітей й робив коректу своєї збірки оповідань «В поті чола». Так я перший раз видів і зазнайомився з Іваном Франком, з яким удержував ціле життя найдружніші взаємини і якого, може, єдиного з українських великих письменників, найбільше любив.

Року 1892 я зложив у Дрогобичі іспит зрілости й цього ж року восени виїхав до Кракова вчитися медицини. З тою моєю медициною вийшло діло без пуття, бо ані тої науки не любив, а вже ніяк не міг мордувати хорих своїм обстукуванням та обшукуванням.

Тут я зазнайомився і заприятелював з Вацлавом Морачевським і з його жінкою Софією з Окуневських.

Вони приїхали з Цюриху, обоє високоосвічені, і я від них користувався широким європеїзмом. Вони ж і мали на університеті на мене глибокий вплив. В Кракові я заприятелював також із нашим поетом Богданом Лепким, це чи не найніжніший чоловік, якого я в житті стрічав.

З польських письменників і поетів я найближче жив із Станіславом Пшибишевським і Владиславом Орканом. З Виспянським, Каспровичем, з Тетмаєрами я був добре знайомий і сходився з ними в редакції «Życia». Крім того, брав я живу участь у діяльності польської партії соціалістичної і зійшовся близько з Ігнацим Дашинським.

З Кракова по невдалій медицині вернув я до Русова й проживаю тут дотепер.

Від 1904 року, коли то я оженився з донькою мого приятеля Кирила Гаморака, мешкав я в мого тестя в Стецевій аж до 1910 року.

Від 1908 до 1918 року був я послом до австрійського парламенту, де не виголошував ніяких промов, бо мови парламентарні моїх клубових товаришів за малими виїмками були такі скандальні, що я волів мовчати і встидатися лише за своїх, коли б не за себе самого.

Два рази я був на Україні. Перший раз 1903 року в Полтаві, на святі Котляревського, де зазнайомився з молодими письменниками. Другий раз був у Києві на початку 1919 року, за Директорії. Не знаю чому, та тільки зазначую, що українці з Великої України по душі мені ближчі, як галичани.

* * *

Писати я почав дуже рано, ще в гімназії, та величезний талант Мартовича просто паралізував мене і я ніколи не признавався, що я також письменник.

На університеті пропадали мої дрібні нариси по українських редакціях у Галичині. Аж 1897 року В'ячеслав Будзиновський перший раз надрукував кілька моїх дрібничок у часописі «Праця». Решту читачі знають.

Іван Лизанівський мусить вибачити, що своєю біографією не можу зацікавити читачів на Україні й що ця біографія далі чи не більша, як усі мої писання разом.

Я народився 14 травня 1871 року й дотепер дуже мало написав, а якщо редактор притисне мене до муру, то я ще другим разом і про це напишу.